

Edukační programy jako prostředek k pochopení průmyslového dědictví

Květa JORDÁNOVÁ

ANOTACE: Téma příspěvku bylo zvoleno jako reakce na současnou pozici technických památek ve fondu kulturního dědictví. Pojem je laickou veřejností akceptován, ale v důsledku nepochopení významu technických památek a jejich hodnot (architektonická a výtvarná hodnota, technologický tok, doklad vývoje lidské činnosti atd.) dochází k ničení významných lokalit, ztrátám původního strojního zařízení, případně k necitlivým architektonickým konverzím. Jedním z východisek z této situace je postupná osvěta, zprostředkovaná například formou edukačních programů nejen pro dětské návštěvníky, ale i pro dospělou populaci. Součástí příspěvku jsou příklady domácích edukačních programů s „technickou“ náplní a věcný rozbor úskalí a výhod těchto aktivit v autentickém prostředí bývalých výrobních objektů.¹

Technické památky představují rozsáhlý fond kulturního dědictví, který se bohužel i přes vzrůstající popularitu potýká s množstvím problémů. Pojem je již v současné době laickou veřejností akceptován, ale v důsledku nepochopení významu průmyslového dědictví a jeho hodnot (architektonická a výtvarná hodnota, technologický tok, doklad vývoje lidské činnosti atd.) dochází k ničení významných lokalit, ztrátám původního strojního zařízení, případně k necitlivým architektonickým konverzím. Jedním z východisek z této situace je postupná osvěta, směřující k vysvětlení hodnotících kritérií památkové péče, samotné funkce památkové ochrany a významu vytipovaného objektu v širším kontextu. Vhodným prostředkem této iniciativy by se mohly stát právě edukační programy „šité na míru“ jednotlivým památkám a vybraným cílovým skupinám. Umožníme-li frekventantům programů vlastním přičiněním „vzkřísit“ pozapomenuté souvislosti a „vidět“ na prvý pohled mnohdy nezřetelné památkové hodnoty, dojde k navázání kontaktu s objektem zřejmě snáz a dříve než při formální prohlídce s průvodcem. Zmíněné širší měřítko navíc poskytuje poměrně zajímavý přesah od památkové péče ke školství a vzdělávání v celé šíři vzdělávací soustavy. Technické památky představují v tomto směru široký tematický prostor, ve kterém lze pracovat např. s typologií jednotlivých výrobních objektů, dochovaným strojním zařízením a jeho funkcí, s lokací objektů v návaznosti na přírodní zdroje, s rolí podniků při formování novodobých dějin státu atd. S pomocí autentického prostředí, dochovaného strojního zařízení a nezpochybnitelného narativního potenciálu, který průmyslové objekty a osudy jejich původních majitelů skýtají, lze studentům přiblížit mnoho složitých témat od funkce parního stroje až po znárodnění nebo finanční reformu. Vzájemná interakce mezi

1

účastníkem programu a památkou tak může být za zvolení vhodných vzdělávacích prostředků a metod maximálním způsobem přínosná pro obě strany.

Náhled do současné situace

Pro vhled do situace je nutné si uvědomit, že průmyslové dědictví zastřešuje nejen celou řadu prostorově, provozně a typologicky odlišných objektů a areálů, ale také strojní zařízení, stopy výrobní činnosti nebo pozůstatky technologií (potrubí, transmise, základy strojů atd.). Jako téma ke zpracování a zprostředkování se nám tedy vedle sebe mohou objevit nejen vesnické výrobní a technické objekty (např. mlýny, pražírny kávy, sušárny ovoce nebo hamry), ale i z hlediska využití, prezentace nebo vysvětlení pro

Obr. 1. Dobruška (okres Mladá Boleslav), Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství a města Dobruška. (Foto: Květa Jordánová, 2012)

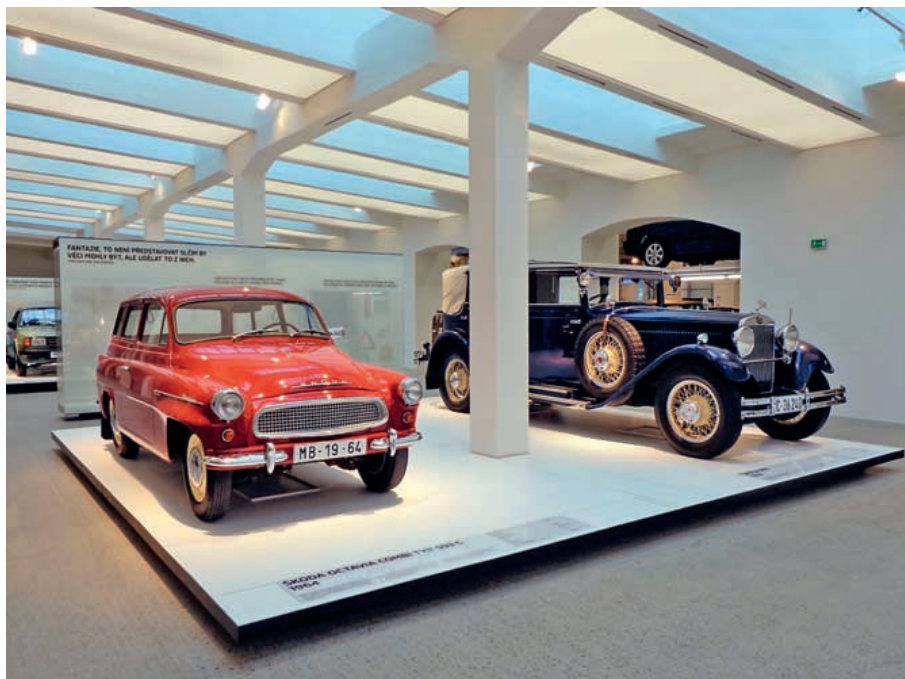
■ Poznámky

1 Článek je rozšířenou verzí stejnojmenného konferenčního příspěvku z mezinárodní konference Kultura, umění a výchova konané u příležitosti založení odborného recenzovaného časopisu a 440. výročí založení Univerzity Palackého v Olomouci na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 23.–24. 5. 2013. Více viz: http://kwv.upol.cz/?seo_url=projekty-vizualni-komunikace-konference-kultura-umeni-a-vychova [cit. dne 23. 4. 2015].

blematické areály těžkého průmyslu, důlní díla nebo například liniové stavby a strojní zařízení. Jak se s daným tématem vypořádat, předepisují do jisté míry právě vesnické výrobní objekty. Ačkoliv již v současné době mezi kulturními památkami technického charakteru najdeme zastupce všech výše uvedených kategorií, právě výrobní objekty předindustriální éry jsou širokou veřejností zpravidla přijímány nejpriznivěji.² Výhodná pozice těchto staveb (z pohledu společenského chování nebo přijetí) má samozřejmě několik aspektů: Zpřístupnění vesnických výrobních objektů má oproti zpřístupnění industriálních objektů dlouhou tradici. Výklad funkce a účelu zařízení je nenásilnou formou, takřka bezděčně a především srozumitelně zprostředkován hned několika věkovými kategoriím (tematické dny na objektech, tradice výchovně-vzdělávacích programů, leporela, dětské říkanky, pohádky, filmy atd.)³ a v neposlední řadě samotný vesnický výrobní objekt a jeho nejbližší okolí disponují „vlídnou“, až uměleckou stavebně-technickou formou. Lze předpokládat, že návštěvník zpřístupněného mlýna bude schopen i bez předchozího upozornění nebo odborného výkladu definovat minimálně dvě základní hodnoty stavby – hodnotu historickou a architektonickou (např. vnímá stavbu jako hodnotný krajinný prvek). Znalosti o výrobním procesu budou sice zřejmě omezeny na romantickou představu „klapajícího“ vodního kola pohánějícího mlecí kameny, ale i tak bude povědomí o výrobním procesu jistě vyšší než povědomí o výrobě cihly nebo jiného produktu, ukrytého za zdmi nepřístupného objektu. Podobnou formou jako v případě vesnických výrobních objektů však lze široké veřejnosti přiblížit i komplikovanější technologie nebo výrobní areály, jejichž hodnoty nejsou zprvu tak čitelné. Hlavním faktorem úspěchu je ale srozumitelnost, postup od elementárních základů ke složitější problematice, názornost, kontakt s autentickým prostředím a dlouhodobá soustavná práce s jednotlivými věkovými kategoriemi.⁴ Postupná a cílená práce s veřejností by v budoucnu mohla vést k posunu společenského mínění od „akceptování“ po „vzetí za své“ alespoň do té míry, jako je tomu u vesnických výrobních objektů.

Edukační programy jako prostředek k pochopení průmyslového dědictví

Tématem ochrany, prezentace, využití a trvale udržitelného rozvoje průmyslového dědictví se na našem území od konce 80. let věnuje kromě Národního památkového ústavu i množ-

2

ství dalších odborných i zájmových institucí, např. Výzkumné centrum průmyslového dědictví při ČVUT v Praze, Národní technické muzeum, Technické muzeum v Brně a mnohá občanská sdružení či místní iniciativy.⁵ Mezi více méně pravidelnou činnost těchto organizací patří mimo běžnou agendu i široké spektrum vzdělávacích aktivit. Každoročně jsou pořádány odborné konference, workshopy, semináře, nechybí odborná ani populárně naučná publikační činnost nebo například výstavy fotografií a komentované exkurze do veřejnosti zpřístupněných i běžně nepřístupných objektů.⁶ Převážná většina akcí je však zaměřena na dospělé účastníky, vybavené alespoň základními vědomostmi o tématu. Pečlivá práce s cílovými skupinami „dítě“ nebo „rodiče s dětmi“ vedoucí k osvětě a orientaci v tématu v nabídce aktivit téměř chybí. Světlou výjimku tvoří muzea, která zareagovala na vzrůstající potřebu „jiné“ formy předávání informací poměrně brzy. Potenciál technického i průmyslového dědictví využívají k formálnímu i neformálnímu vzdělávání, budují vědecké či technické herny, pořádají tematické dny, výstavy... Nabídka programů pro dětského návštěvníka pod správou muzeí je poměrně bohatá, různorodá a i přes rozdílnou úroveň jednotlivých programů, mnohdy balancujících mezi edukací a entertainmentem v nejsyrovějším slova smyslu, je nutné brát tyto aktivity s povděkem. Témata, která jsou ale prozatím i u muzeí opomíjena, jsou právě ony památkové hodnoty, samotná památková ochrana a její význam. Je bezpochyby přínosné, že děti znají např. historické

■ Poznámky

2 Situaci dokládá např. vysoký počet zpřístupněných objektů v soukromém vlastnictví, vysoká návštěvnost aktivit pod vedením muzeí lidových řemesel nebo souborů lidových staveb, aktivity vycházející ze strany dobrovolníků, jako jsou např. postupně budované databáze vodních mlýnů atd. Viz *Databáze vodních mlýnů* [online]. [cit. 2014-08-07]. Dostupná z: <http://vodnimlyny.cz/>

3 Téma „mletí“ nebo přímo vodní mlýn se vyskytuje např. v dětské říkance Kolo, kolo mlýnský, lidovce Nemelem, nemelem, dětské písničky Mlýn klope svou, pohádkách Čertův mlýn, Princezna ze mlejna, S čerty nejsou žerty, Pyšná princezna atd. Mezi populární filmy pro dospělého diváka přibližující tuto problematiku patří např. snímek Na samotě u lesa nebo Habermannův mlýn.

4 Ze zahraničních příkladů, které deklarují zpřístupnění pozůstatků těžkého průmyslu přiměřenou formou různým cílovým kategoriím, lze uvést např. rozsáhlou oblast Emischer park (okolí řeky Emscher a kanálu Rýn-Herne v Severním Porýní-Vestfálsku). Viz *IBA Emscher Park* [online]. [cit. 2014-08-07]. Dostupné z: <http://www.iba.nrw.de/main.htm>. Dále soubor průmyslových objektů a aktivity na nich pořádané pod hlavičkou Szlaku Zabytków Techniki v Polsku. In: *Szlak Zabytków Techniki* [online]. [cit. 2014-08-07]. Dostupné z: <http://www.zabytkotechniki.pl/pl>

5 Více o vývoji ochrany průmyslového dědictví in: DVOŘÁKOVÁ, Eva. Technické a průmyslové dědictví v průběhu padesáti let. *Zprávy památkové péče*. 2008, roč. 68, č. 5, s. 420–422. ISSN 1210-5538; dále: MATĚJ, Miloš. Péče o technické a průmyslové památky. *Zprávy památkové péče*. 2008, roč. 68, č. 5, s. 415–419. ISSN 1210-5538.

6 Již pravidelnou akcí, v jejímž rámci probíhají jmenované aktivity, jsou např. Industriální stopy. Více informací dostupné z: <http://vcpcd.cvut.cz/> [cit. 2014-08-07].

3

4

Obr. 3. Ostrava-Michálkovice (okres Ostrava-město), Důl Michal, cechovna, divadelní představení pro děti. (Foto: Květa Jordánová, 2012)

Obr. 4. Ostrava-Michálkovice (okres Ostrava-město), Důl Michal, program Michal a uhlí, cílová skupina děti MŠ. (Foto: Květa Jordánová, 2012)

vodní motory, dokáží popsat jejich význam pro dané časové období a umějí, alespoň částečně, vysvětlit funkci zařízení. Otázkou v těchto případech ale je, zda takto pochopí významový rozdíl mezi autentickým interaktivním modelem ve 3D zobrazení a autentickým strojem v náleзовém stavu. Budou v dalších letech věnovat úsilí a zvyšující se náklady k zachování těchto památek? Nebyla by ona vstřícná základem veřejnosti širší, byla-li by poučena o tom, proč průmyslové objekty chráníme, co vše nám mohou připomenout a jakým možným způsobem je lze prezentovat a zachovávat?

Dalším přínosem při výstavbě edukačních programů v muzejních expozicích by mohlo být větší propojení vzdělávacích programů zaměřených na exponáty muzea s potenciálem vlastních objektů. Jako nosné téma se nabízí nejen samotný zpřístupněný technický nebo průmyslový objekt po stavebně-technické stránce, ale i jeho dochované historické technické vybavení nebo role objektu v urbanismu lokality. Potenciál sbírky a potenciál dochovaných objektů u nás velmi zdárně využívá několik institucí. Za všechny lze jmenovat například Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství a města Dobruška,⁷ které nabízí širokou škálu programů pro děti v rozpětí od mladšího školního věku až po střední školy, rodiny s dětmi nebo dospělé návštěvníky. Obsahová náplň jednotlivých programů navíc vychází nejen ze

stálé muzejní expozice, ale čerpá i z potenciálu činných výrobních objektů cukrovaru a lihovaru, které s muzejní expozicí bezprostředně sousedí. Za řepné kampaně tedy lze porovnat např. historické metody zpracování a využití plodiny (prostřednictvím modelů, sbírkových předmětů a doprovodného materiálu) se současnými postupy přímo v autentickém prostředí funkčního, moderního cukrovaru. Možnost srovnání stávajícího technologického toku s již přežitým nabízí prostřednictvím řady výchovně-vzdělávacích aktivit ještě například Škoda Auto muzeum⁸ v Mladé Boleslavi nebo Technické muzeum v Brně.⁹ Počet muzeí, která by pracovala s tímto potenciálem, je v České republice poměrně nízký. Situace je přirozeně zapříčiněna nejen omezeným počtem muzeí disponujících kromě sbírkových předmětů technického charakteru také bývalým nebo stávajícím průmyslovým objektem, ale i obsahovou náplní muzea jako instituce, se kterou muzejní pedagogika jasně koresponduje.¹⁰

Vzdělávací role Národního památkového ústavu

Vzdělávací role Národního památkového ústavu (NPÚ) se v uplynulých letech až na lokální výjimky především na objektech ve správě NPÚ soustředila na dospělého návštěvníka a informální vzdělávání. Projekt, který by měl rozšířit vzdělávací aktivity instituce o další cílové skupiny a vytvořit zázemí nejen pro neformální, ale i pro formální vzdělávání, nese název Vzdělávací role NPÚ: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví v České republice.¹¹ Jedním z témat, kterým se projekt zabývá, je i průmyslové dědictví a jeho zpřístupnění prostřednictvím edukačních programů cílovým skupinám, vytipovaných na základě analýzy vzdělávacího potenciálu památ-

kových objektů ve správě NPÚ a analýzy již aplikovaných edukačních aktivit u podobně zaměřených institucí u nás i v zahraničí. Jako stěžejní, pilotní objekty pro předpokládané dlouhodobé výchovně-vzdělávací aktivity Národního památkového ústavu v oblasti průmyslového dědictví byly vybrány národní kulturní památky Důl Michal (dále NKP Důl Michal) v Ostravě-Michálkovicích a Státní hrad Šternberk. Výběr obou lokalit vyplývá vzhledem k tématu z přítomnosti „technického potenciálu“ objektů.¹²

■ Poznámky

⁷ Bližší informace o instituci a nabízených aktivitách jsou dostupné na stránkách muzea. Dostupné z: <http://www.dobruškamuzea.cz/> [cit. 2014-08-07].

⁸ Bližší informace o instituci a nabízených aktivitách jsou dostupné na stránkách muzea. Dostupné z: <http://new.skoda-auto.com/cs/experience/museum/Pages/museum.aspx> [cit. 2013-04-25].

⁹ Bližší informace o instituci a nabízených aktivitách jsou dostupné na stránkách muzea. Dostupné z: <http://www.technicalmuseum.cz/> [cit. 2014-08-07].

¹⁰ Muzeum je v České republice definováno jako zařízení, které „získává, shromažďuje, trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává přírodniny a lidské výtvo-ry, umožňuje jejich veřejné užívání, zkoumá prostředí, z něhož jsou tyto přírodniny nebo lidské výtvo-ry získávány, a poskytuje služby výchovné a vzdělávací pro studijní a vědecké účely“. Více in: JAGOŠOVÁ, Lucie; JÚVA, Vladimír; MRÁZOVÁ, Lucie. *Muzejní pedagogika : Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno : Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-207-9. S. 70.

¹¹ Hlavním řešitelem výzkumného záměru je PhDr. Martina Veselá. Další, základní informace o výzkumu (délka trvání, cíle, východiska) jsou dostupné z <http://www.npu.cz/naki/> [cit. 2014-08-07].

5

6

Obr. 5. Ostrava-Michálkovice (okres Ostrava-město), Důl Michal, program Technická památka známá neznámá, nádvoří areálu, cílová skupina dospělí. (Foto: Tomáš Jung, 2013)

Obr. 6. Ostrava-Michálkovice (okres Ostrava-město), Důl Michal, program Technická památka známá neznámá, strojovna, cílová skupina mladí dospělí. (Foto: Veronika Havrlantová, 2014)

Logickou volbou pro realizaci aktivit byla především NKP Důl Michal, která představuje v současné době jediný průmyslový areál ve správě NPÚ. Zvolená koncepce památkové ochrany souboru budov, tzv. metoda posledního pracovního dne, navíc poskytuje podnětné prostředí právě k představení, vysvětlení a zdůvodnění již zmíněných hodnot průmyslového objektu a způsobů jeho prezentace. Ideová náplň metody památkové ochrany Dolu Michal vychází z předpokladu zachování autentického prostředí činného kamenouhelného dolu se stopami provozu (prošlapané schody, uhelný prach, nářadí „připravené“ k použití), a tím i silné atmosféry místa.¹³ Spolu s částečně dochovaným vybavením interiérů, autentickým strojním zařízením a mimořádně kvalitní architektonickou podobou objektů z let modernizace (1912–1915) tak představuje areál ojedinelou příležitost k takovému pedagogickému experimentu, jakým je pokus o posun vztahu široké veřejnosti k technické památce. Jako zcela zásadní se pro danou problematiku jeví kontinuální práce s cílovými skupinami dle jednotlivých stupňů vývoje osobnosti, využití atmosféry místa prostřednictvím zážitkové pedagogiky, přímý, bezprostřední kontakt účastníků programů s vytipovaným mobiliářem a návaznost programů od elementárních základů (pojmosloví, funkce provozu, užitková hodnota

produktu) po problematiku složitější (hodnoty technické památky, konverze průmyslové architektury, funkce a možnosti památkové ochrany).¹⁴

Jeden z prvních edukačních programů, které byly v rámci získaného projektu pro NKP Důl Michal připraveny a realizovány, nese název Technická památka známá neznámá a je určený především dospělým návštěvníkům. Program se skládá ze tří na sebe navazujících tematických bloků, které mohou účastníci programu absolvovat na základě doporučeného schématu a posloupnosti, nebo pouze jednotlivě, dle vlastního výběru a chuti. Základní schéma celého pásma bloků tvoří edukační program v areálu NKP Důl Michal, na něj tamtéž navazují praktické dílny tematicky zaměřené na konzervování kovů a poslední částí, realizovanou již mimo areál, je exkurze do činného průmyslového objektu nebo komentovaná procházka lokalitou s čitelnou průmyslovou minulostí.

Primárním cílem prvního bloku, tedy samotného edukačního programu, je představení kulturní památky technického charakteru v autentickém prostředí, a to včetně jejich základních hodnot, způsobů využití a funkce, kterou tato památka sehrává v dané lokalitě v různých časových obdobích. Při jednotlivých aktivitách je kladen důraz na umožnění přímého kontaktu účastníků programu s prostředím, prožitek, komunikaci (diskuse, obhajoba názoru atd.) a vlastní dedukci. Účastníci programu po zhlédnutí krátkého filmu o demolici nádraží Těšnov¹⁵ diskutují o tom, co je to technická památka, jaká je dnešní role památkového ústavu ve společnosti, jak probíhá výběr objektů, které jsou pracovníky památkové péče zvoleny ke zpracování návrhu na zapsání objektu do Ústředního seznamu kulturních památek atd. Po této spíše teoretické části následují

praktické aktivity přímo v areálu dolu, které „uvádějí“ jednotlivě, v místě čitelné památkové hodnoty (autenticita, historická hodnota, jedinečnost × typičnost, dochované strojní zařízení). Sami návštěvníci dle připraveného plánu např. hledají v areálu charakteristické architektonické prvky pro kamenouhelný důl, definují hodnoty památky na základě hodnot, které pro ně představuje jejich oblíbený, každodenně užívaný předmět, nebo vnímají atmosféru místa podpořenou zvukovými a čichovými vjemy „jinými smysly“, tedy se zavázanými očima. Závěrečnou částí programu je shrnutí zažitého a zjištěného relaxační aktivitou nebo diskusí.

Druhý blok pásma je zaměřený na bezprostřední kontakt účastníka programu s kulturní památkou prostřednictvím přímého zásahu do

■ Poznámky

12 V roce 2012 probíhala rešeršní část projektu „Edukační jako klíčový nástroj...“, při níž byly jednotlivými koordinátory vytipovány pro projekt vhodné objekty ve správě NPÚ a vypracovány regionální strategie (cílové skupiny, metody, úskalí a pozitivní výchovně-vzdělávací aktivity na objektech atd.).

13 MATĚJ, Miloš. Autentická expozice dolu Michal / Petr Cingr v Ostravě-Michálkovicích. *Zprávy památkové péče*. 2007, roč. 67, č. 6, s. 454–455. ISSN 1210-5538.

14 JORDÁNOVÁ, Květa. Realizované edukační programy na Dole Michal v Ostravě-Michálkovicích. In: *Muzea – technické a industriální památky. 17. veletrh muzeí České republiky: sborník příspěvků*. Třebíč: Muzeum Vysočiny, 2012, s. 24–26. ISBN 978-80-86894-22-5.

15 Více o nádraží a jeho významu pro památkovou péči viz: Nádraží Praha-Těšnov [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2014, datum poslední revize 12. 04. 2014, 13:46 UTC, [cit. 12. 08. 2014]. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=N%C3%A1dra%C5%BE%C3%AD_Praha-T%C4%9B%C5%A1nov&oldid=11385363.

7

Obr. 7. Ostrava-Michálkovice (okres Ostrava-město), Důl Michal, program Technická památka známá neznámá, strojovna, cílová skupina mladí dospělí. (Foto: Veronika Havrlantová, 2014)

Obr. 8. Ostrava (okres Ostrava-město), komplex vodní jámy Jeremenko. (Foto: Petr Hudec, 2013)

její podoby nebo dalšího života. Návštěvníci s odborným dohledem (restaurátor kovů) projdou vybranými interiéry dolu, kde jim jsou na sbírkových předmětech vysvětleny základní přístupy k prezentaci strojů nebo kovových součástí staveb (nálezový stav, konzervování, restaurování atd.). Poté následují praktické dílny v edukační místnosti, kde si návštěvníci sami zkusí, opět pod dohledem a s náležitým komentářem, ošetřit vybraný mobiliář průmyslového objektu nebo blízký, s sebou přinesený kovový předmět.

Třetí, závěrečná část programu probíhá opět pod vedením odborníka, urbanisty památkového ústavu nebo lektora z řad zaměstnanců vybraného průmyslového objektu a jedná se o exkurzi do činného průmyslového objektu nebo o komentovanou procházku v bývalé průmyslové lokalitě. Místa, která byla pro tuto aktivitu vytipována, přímo souvisí s kamenuhelným hornictvím, a završují tak tematicky celé edukační pásmo. V rámci již proběhlých programů tak jejich účastníci navštívili cvičnou štolu Dolu Paskov ve Staříči,¹⁶ komplex vodní jámy Jeremenko¹⁷ v Ostravě nebo spolu s urbanistou prošli obcí Michálkovice, ve které definovali s pomocí historických fotografií a map krajinné proměny a důsledky těžby. Tato část edukačního programu slouží především k utvo-

8

ření komplexního obrazu o problematice a nabízí poměrně atraktivní možnost srovnání současného způsobu těžby a pracovního prostředí s tím, které již frekventanti programů viděli na Dole Michal, nebo upozorňuje, v případě komentované procházky, na součásti krajiny, které považujeme takřka za samozřejmé, aniž bychom si uvědomovali jejich spojitost s těžkým průmyslem (zeleň na haldách, báňská dráha, kolonie atd.).

Závěr

V souladu se stanovenou strategií byla v průběhu uplynulých dvou let projektu rozšířena nabídka jmenovaného programu mimo dospělé i o variantu pro rodiny s dětmi nebo školní třídy. Zda se ale prostřednictvím edukačních programů pod hlavičkou Národního památkového ústavu podaří naplnit v prostředí technických památek stanovené cíle, bude možné ověřit při značné míře optimismu až v následujících měsících, a to jen u některých cílových skupin.

Částečným ukazatelem zvyšujícího se zájmu o technické památky, který však nevypovídá o změně postoje či posunu hodnot, může být pečlivý monitoring návštěvnosti programů a opakovaných návratů účastníků. Tato metoda je však východiskem pouze v případě školních tříd (podnět k návštěvě ovšem nemusí vycházet ze zájmu studentů, ale ze zájmu vyučujícího) a u cílové skupiny rodiny s dětmi. Cílová skupina dospělí je v otázce ověřování naplnění cílů poměrně problematická. Pro ověření okamžitých výsledků, tedy krátkodobých cílů, je pro lektora důležitá zpětnou vazbou srovnání dvou krátkých dotazníků, které účastníkům programu rozdává před absolvováním programu a po něm. Otázky obou dotazníků se shodují a tážící se na význam památkové ochrany a na hodnoty technické památky. V ideálním případě dochází v názoru „před“ a „po“ k posunu.

Např. otázka: Jaké si myslíte, že jsou hodnoty technické památky?

Odpověď před absolvováním programu: ...bohužel, moje znalosti technických památek jsou bídny. Asi jsou určitým způsobem vzácné?

Odpověď po jeho absolvování: ...po programu jsem přesvědčena, že kulturní památky jsou důležité a je důvod je opravovat, abychom nezapomínali na historii a prostředí, kde jsme vyrůstali. (Žena, 28 let)

Zmiňovaný problém při ověřování cílů však nastává u cílů dlouhodobých, tedy u onoho „vzetí za své“. Nedostatek volného času jako důsledek pracovního vytížení, péče o rodinu spojená s upřednostněním zájmů dítěte před zájmy vlastními nebo kupříkladu chybějící motivace k sebevzdělávání poměrně znesnadňují výše uvedený monitoring návštěvnosti. Důležitým východiskem pro posouzení, zda práce s cílovou skupinou přinesla kýžené výsledky, tak mohou snad být pozitivní reference, přivádějící na programy další účastníky, nebo právě návrat dospělých na programy s vlastní rodinou. Do doby, než budou výsledky práce s laickou veřejností čitelné například v podobě citlivých architektonických konverzí, je nutné především nepozbývat optimismu, čerpat ze vzájemné mezioborové spolupráce a v souvislosti s technickými památkami přispívat v rámci stávajících možností k výchově nové generace osvěcovaných vlastníků a příznivců technických památek.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví České republiky (kód projektu DF12P010VV014), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

■ Poznámky

16 Více viz: <http://www.postopachokd.cz/putovni-cile/cvicna-stola-dolu-paskov-id:2/>

17 Více viz: <http://www.diamo.cz/jeremenko>